

BIBLIOTEKSPLAN 2023-2026 SAMT 2027

För biblioteken i Sorsele kommun, Suorsán tjeälddie

Mod, glädje & respekt

För en stärkt lokal biblioteksverksamhet som är tydligt förankrad i bibliotekslagen, bibliotekens prioriterade målgrupper och bibliotekens demokratifrämjande uppdrag. En verksamhet som är inkluderande, tillgängliggörande och attraktiv. En verksamhet där värnande om mänskliga rättigheter och stärkt egenmakt vägleder.

 **Sorsele
bibliotek**

Innehåll

1. Bakgrund och syfte	2
2. Vägledande dokument.....	2
2.1 Nationella riktlinjer	2
2.1.1 Bibliotekslag (SFS 2013:801)	2
2.1.2 Skollag (SFS 2010:800)	2
2.1.3 Lag (SFS 2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk	3
2.1.4 Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter	3
2.1.5 Agenda 2030 och de globala målen	3
2.2 Kommunala riktlinjer	3
2.2.1 Vision.....	3
2.2.2 Värdeord	3
2.2.3 Verksamhetsmål	4
2.3 Samisk förvaltningskommun.....	4
3. Samverkan.....	5
4. Övergripande målsättning och vision	5
5. Lokala prioriteringar för 2023-2026.....	6
5.1 Agenda 2030	6
5.1.1 Bakgrund	6
5.1.2 Målsättning	6
5.2 En del av Sábmie	7
5.2.1 Bakgrund:	7
5.2.2 Målsättning	7
5.3 Barn & Unga	8
5.3.1 Bakgrund	8
5.3.2 Målsättning	8
5.4 Biblioteksrummet.....	9
5.4.1 Bakgrund	9
5.4.2 Målsättning	9
6. Utvärdering och uppföljning	10

1. Bakgrund och syfte

Bibliotekslagen gör gällande att Sveriges kommuner och regioner antar planer för biblioteksverksamheterna. Biblioteksplanen för Sorsele kommun omfattar den kommunala biblioteksverksamheten för det integrerade folk- och skolbiblioteket tillika huvudbiblioteket i Sorsele samt biblioteksfilialerna i Ammarnäs och Gargnäs. Den ger en beskrivning av vad biblioteksverksamheten kommer att ha för fokusområden de närmsta fyra åren och ger också en möjlighet till uppföljning av verksamheten vilket gör den till ett viktigt instrument för kvalitetssäkring. Biblioteksplanen revideras vart fjärde år och skall tillsammans med övriga styrdokument utgöra ett ramverk för biblioteksverksamheten i Sorsele kommun.

Biblioteksplanen syftar till att uppfylla de behov av biblioteksverksamhet som finns i kommunen och skapa en tillgänglig och tidsenlig biblioteksverksamhet. Detta bidrar vidare till att främja demokrati, läslust, livslångt lärande samt personlig och samhällelig utveckling.

Biblioteksplanen är ett vägledande dokument som ska säkerställa att biblioteksverksamheten i Sorsele kommun följer och utvecklas i enlighet med lagar och riktlinjer.

2. Vägledande dokument

2.1 Nationella riktlinjer

2.1.1 Bibliotekslag (SFS 2013:801)

Enligt bibliotekslagens ska alla kommuner ha folkbibliotek, dessa ska vara anpassade efter användarnas behov och tillgängliga för alla. Biblioteken ska också, enligt ändamålsparagrafen §2, verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till fri åsiktsbildning och förmedling av kunskap. Biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, de nationella minoriteterna, personer som har annat modersmål än svenska samt barn och ungdomar. Dessa grupper är *bibliotekets prioriterade grupper* enligt §4, §5 och §8.

Folkbiblioteket ska främja läsning och förfogandet av litteratur. Biblioteket ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att gynna deras språkutveckling. I bibliotekslagen betonas vidare att bibliotek och bibliotekshuvudmän ska samverka med varandra, med syftet att ge användare tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

2.1.2 Skollag (SFS 2010:800)

Enligt skollagen ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasieskolan ha tillgång till skolbibliotek. Dessa krav skall också vara uppfyllda enligt Skolinspektionen:

- eleverna ska ha tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del i elevernas undervisning för att bidra till att nå målen för utbildningen
- biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier

- biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning

2.1.3 Lag (SFS 2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk ger de fem nationella minoriteterna ett grundskydd som bland annat innebär att all offentlig verksamhet har ett särskilt ansvar för att främja minoritetsspråk samt skydda och främja de nationella minoriteternas kultur. Här nämns särskilt barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket.¹

2.1.4 Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

Enligt barnkonventionen räknas alla människor under 18 år som barn och dessa är individer med egna rättigheter som ska respekteras och skyddas av offentlig verksamhet. Lagen innebär att biblioteken har som uppdrag att aktivt aktualisera barnperspektivet i sin verksamhet. Artikel 17 fastslår att barn ska ha tillgång till information som främjar deras sociala, moraliska och andliga välmående, samt deras psykiska och fysiska hälsa. Artiklarna om barns rätt till åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tankefrihet² kan också vara särskilt betydelsefulla för biblioteksverksamhet att arbeta med.

Lagen reglerar också bibliotekens förhållningssätt gentemot barn med funktionsnedsättning, barn som är flyktingar eller tillhör urfolk och nationella minoriteter.

2.1.5 Agenda 2030 och de globala målen

Som medlemsstat i FN har Sverige antagit sig att arbeta för att genomföra de 17 globala mål³ som Agenda 2030 omfattar. Enligt liggande proposition⁴ har kommuner och regioner ett stort ansvar i genomförandet av dessa mål. Som offentlig institution har biblioteksverksamheten således ett ansvar att driva sin verksamhet på sådant sätt att dessa mål tas i beaktning.

2.2 Kommunala riktlinjer

2.2.1 Vision

Sorsele kommuns vision är ”Sorsele - den livskraftiga kommunen som utvecklas! Tillsammans skapar vi tillväxt, hållbarhet och trygghet i en rik och unik natur för alla”

2.2.2 Värdeord

Sorsele Kommuns värdeord Mod, Glädje och Respekt ska präglade hela vår verksamhet.

¹ § 4 i Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

² Artikel 12, 13 & 14 i Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

³ <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen>

⁴ Sveriges genomförande av Agenda 2030, Prop. 2019/20:188

2.2.3 Verksamhetsmål

Biblioteken i Sorsele ligger under Utvecklingsverksamheten som ska bedrivas med trygghet, kvalitet och fokus på hållbara och attraktiva lösningar som möjliggör tillväxt. Följande mål finns för verksamheten:

1. Digitalisera verksamheterna
2. Nöjda och friska medarbetare
3. Ökad kvalitet i verksamheterna
4. Öka invånarantalet med 25 pers/år till år 2040
5. Kommunens verksamheter/enheter och personal ska bidra till utveckling för att kommunen ska växa och vara livskraftig
6. Budget i balans

2.3 Samisk förvaltningskommun

Sorsele kommun, Suorsán tjeälddie, tillhör sedan 2010 samiskt förvaltningsområde. Med detta följer ett särskilt ansvar för kommunen att uppfylla de krav som ställs på en förvaltningskommun. Det kan exempelvis vara att samer har rätt till förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller till väsentlig del på samiska. Ett annat exempel är att samer också har rätt att använda sitt språk i kontakter med kommunen och myndigheter i området. I Sorsele kommun finns en tjänsteperson som arbetar som samisk samordnare, sámien ekttedijjá, vilket utgör en god samarbetspartner och resurs för biblioteksverksamheten.

Sorsele kommun ligger inom umesamiskt område, vilket omfattar Västerbotten och södra Norrbotten. Sorsele gränsar också mot sydsamiskt område i söder och pite-lulesamiskt område i norr. I Sorsele har språkbytesprocessen pågått under lång tid vilket innebär att användande av majoritetsspråket minskar användningen av minoritetsspråket. Både ume- och sydsamiskan bedöms hotade. I Sorsele talas även nordssamiska, både genom ättlingar till tvångsförflyttade nordsamer och genom inflyttande samer.

Enligt språklagen⁵ har det allmänna ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Vidare ska det allmänna främja utvecklingen och upprätthållandet av de nationella minoriteternas kultur i Sverige, detta gäller särskilt barn. Biblioteksverksamheten har här en viktig roll i arbetet med att främja och stärka det samiska språket och den samiska kulturen. Enligt bibliotekslagen § 5 ska folkbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt urfolket samerna och de nationella minoriteterna. Särskild uppmärksamhet ska också ägnas åt barn och unga för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning. Biblioteket ska synliggöra urfolket samerna och de nationella minoriteternas kulturer, identiteter och språk i syfte att öka kunskapen och förståelsen hos allmänheten.

V8-biblioteken, ett bibliotekssamarbete i Västerbottens inland där Sorsele kommun ingår, arbetar tillsammans med de samiska samordnarna i V8-bibliotekens kommuner för att den samiska biblioteksbussen Julla Májja ska bli ordinarie verksamhet. Julla Májjas syfte är att stärka

⁵ Språklag (2009:600)

biblioteksverksamheten, den samiska kulturen och den samiska identiteten. Målet är att öka bibliotekens tillgänglighet för alla som vill ta del av samisk litteratur och kultur.

3. Samverkan

Sorsele kommuns biblioteksverksamhet ingår i ett kommunöverskridande samarbete där åtta kommuner tillsammans bildar V8-biblioteken, en bibliotekssamverkan i Västerbottens inland. Förutom Sorsele ingår Dorotea, Vilhelmina, Lycksele, Åsele, Storuman, Norsjö och Malå kommuner. Målet med samarbetet är att erbjuda en hög servicenivå, tillgänglighet och god standard, för att ge alla medborgare en så likvärdig service som möjligt. Därför har V8-biblioteken ett gemensamt bibliotekssystem, mediekatalog och webbplats. Det gemensamma mediebeståndet är tillgängligt för alla invånare.

Regionbibliotek Västerbotten ingår i det nationella biblioteksnätverket. Det har som uppgift att främja utveckling, samarbete och kvalitet i länets folkbiblioteksverksamheter. För Sorsele biblioteksverksamhet är regionbiblioteket en viktig rådgivare som även anordnar kurser och konferenser för kompetensutveckling hos bibliotekspersonal.

Övriga exempel på samarbetspartners:

- Förskolor och skolor i Sorsele kommun
- Studieförbunden
- Sorsele kommuns samiska samordnare
- Lärcentrum/SFI
- BVC Barnavårdscentralen
- Kulturskolan
- Ungdomsverksamheten
- Föreningslivet och andra kulturaktörer

4. Övergripande målsättning och vision

Biblioteksverksamheten i Sorsele Kommun ska vara inkluderande, tillgänglig och attraktiv. Verksamheten ska genomsyras av normkritik, egenmakt och mänskliga rättigheter. Verksamheten ska sträva efter att i stor utsträckning samarbeta med lokala föreningar och aktörer, stärka och synliggöra lokal kultur och vara en naturlig mötesplats för lokalsamhället. Biblioteket ska särskilt värna § 2, § 4 och § 5 i bibliotekslagen och utforma sin verksamhet så att prioriterade grupper synliggörs, stärks och involveras.

Biblioteket ska under perioden 2023-2026 ta fram och utveckla riktlinjer och planer gällande verksamheten som är tydligt förankrade i bibliotekslagen, bibliotekens prioriterade målgrupper och bibliotekets demokratifrämjande uppdrag.

Verksamheten kommer fokusera extra på fyra olika områden:

1. Agenda 2030
2. En del av Sábmie
3. Barn & unga
4. Biblioteksrummet

5. Lokala prioriteringar för 2023-2026

5.1 Agenda 2030

5.1.1 Bakgrund

De globala målen⁶ i Agenda 2030 är framtagna av UNDP och syftar till att vägleda medlemsländerna i arbetet med att avskaffa extrem fattigdom, minska ojämlikhet och orättvisor i världen, främja fred och rättvisa och lösa klimatkrisen.

I Regeringens proposition för Sveriges genomförande av agenda 2030 står att

I princip samtliga mål i Agenda 2030 kan anses ha koppling till den verksamhet som bedrivs på lokal och regional nivå. Olika aktörers delaktighet och engagemang på lokal och regional nivå är därför central. Mot denna bakgrund bär kommuner och regioner en stor del av ansvaret för att genomföra Agenda 2030, med möjlighet att definiera och prioritera genomförandet utifrån sina egna förutsättningar och utmaningar.⁷

Biblioteken bör arbeta med samtliga av dessa mål på olika sätt men har särskilda kompetenser kopplade till delmål 4: God utbildning - ett mål som är bärande för flertalet av de andra 17 målen.

5.1.2 Målsättning

Under perioden 2023-2026 ska Sorsele bibliotek, med stöd och vägledning av de globala målen, arbeta med att

- ta fram underlag och idéer för hur biblioteket kan bidra till de globala målen
- uppmuntra medborgares nyfikenhet kring agenda 2030 och de globala målen
- stötta medborgares utvecklande av egenmakt och agens i relation till de globala målen
- på olika sätt stärka medborgares kunskaper om informationsinhämtning och källkritik
- vara en motkraft till desinformation och vägleda medborgare i ett alltmer komplext medielandskap
- ägna särskild fokus åt miljö- och klimatarbete genom att utveckla och förnya bestånden, prioritera arrangemang som berör dessa frågor och aktivt uppmuntra medborgare till engagemang i dessa frågor
- utveckla biblioteket som mötesplats och utveckla verksamheter som främjar social och ekonomisk hållbarhet
- kontinuerligt utvärdera och uppdatera riktlinjer som berör medborgares rättigheter och trygghet i biblioteket, i samlingarna och i verksamheten
- så långt det är möjligt integrera ett intersektionellt förhållningssätt i verksamheten där särskild fokus ges åt de i bibliotekslagen prioriterade grupperna
- lyfta det samiska urfolkets särskilda styrkor, position och kompetenser gällande ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet och verka för att denna kunskap synliggörs för majoritetssamhället
- kunskapsutjämna och kompetenshöja inom personalgruppen
- lyfta det samiska urfolkets särskilda kunskaper om hållbarhet till majoritetssamhället

⁶ <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/>

⁷ Prop. 2019/20:188, s. 32

5.2 En del av Sábmie

5.2.1 Bakgrund:

Samerna är ett urfolk i Sverige, år 2000 infördes minoritetsspråklagen för Sveriges fem nationella minoriteter, där samerna är en. Samerna är sedan 2011 också erkända som ett folk i Sveriges grundlag.

Suorsán Tjeälddie är en del av Sábmie och är sedan 2010 en samisk förvaltningskommun. Ett av kommunens mål som förvaltningskommun är att särskilt främja barns utveckling av en kulturell identitet och användningen av det egna minoritetsspråket. Kommunen ska också uppmuntra till samiska kulturevenemang.⁸

Enligt bibliotekslagen⁹ ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och erbjuda litteratur på de nationella minoritetsspråken. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk¹⁰ reglerar också bibliotekets verksamhet gentemot det samiska urfolket och de samiska språken.

I § 30 Barnkonventionen¹¹ fastslås att barn som tillhör ett urfolk ska ha rätt till sitt eget kulturliv. Sametinget¹² skriver

Ojämlighet och diskriminering kan endast elimineras utifrån förståelsen om att rättvisa omfattar åtgärder om positiv särbehandling – att lika ska behandlas lika och att olika ska behandlas olika. Detta kräver förståelse och kunskap om samernas historia, förutsättningar, behov, kultur och rättigheter.

De globala målen 10 och 16 lyfter särskilt vikten av att arbeta med minskad ojämlikhet och fredliga och inkluderande samhällen. Här finns ett särskilt ansvar att synliggöra och lyfta det samiska urfolkets kultur och rättigheter i arbetet med dessa mål.

5.2.2 Målsättning

Under perioden 2023-2026 ska Sorsele bibliotek, mot denna bakgrund, arbeta med att:

- bidra till revitalisering av de samiska språken genom att tillhandahålla samisk litteratur och kultur
- kontinuerligt synliggöra de samiska språken i bibliotekslokalen
- löpande söka projektmedel för att, på olika sätt, arbeta med att synliggöra och lyfta samisk kultur och samiska kunskaper
- använda samisk kompetens och erfarenhet i frågor som rör samisk kultur och litteratur
- bygga upp en stark samisk samling i Ammarnäs, där en stor andel av befolkningen har samisk bakgrund, och verka för att tillgängliggöra denna samling för utlån gentemot hela V8
- omkatalogisera bibliotekets samiska samlingar i syfte att avkolonisera uppställning och katalogisering av medier

⁸ Mål och riktlinjer i arbetet som samisk förvaltningskommun, diarienummer: 2021/23-012

⁹ § 5 i Bibliotekslag (2013:801)

¹⁰ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

¹¹ <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

¹² Sametingets arbete med Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen, s.27

- aktivt och kontinuerligt synliggöra samisk litteratur och samiska författare
- prioritera samiska arrangemang i den ordinarie verksamheten samt möjliggöra deltagande för samer
- stärka kunskapen om samisk kultur hos majoritetsbefolkningen i allmänhet och hos skolelever och barn i synnerhet

5.3 Barn & Unga

5.3.1 Bakgrund

Både Ammarnäs och Sorsele bibliotek är integrerade folk- och skolbibliotek. Skolbiblioteken samverkar med lärare som ett stöd i det pedagogiska arbetet. Sorsele bibliotek ligger i anslutning till Vindelälvs skolan, med elever från förskoleklass upp till årskurs 9. Ammarnäs bibliotek ligger vid Ammarnäs skola, med elever från förskoleklass upp till årskurs 6. I Ammarnäs har en stor del av eleverna samisk bakgrund och samisk biblioteksverksamhet prioriteras.

Barnkonventionen är sedan 2020 lag i Sverige och skall efterlevas i biblioteksverksamheten. Barnkonventionen fastslår att barn har rätt till information, kunskap, inflytande och att göra sina röster hörda. Barn har också rätt till sin kultur och sitt språk.

Den statliga myndigheten Barnombudsmannen arbetar för att barns rättigheter ska respekteras, främjas och skyddas samt att barnrättsperspektivet ska finnas med som underlag och beslut. De skriver i sin webutbildning om barnkonventionen¹³

Barn har samma mänskliga rättigheter som vuxna, men löper större risk att inte få sina rättigheter tillgodosedda. Därför behövs barnkonventionen som synliggör barn som rättighetsbärare och ger ett starkare skydd för barnets rättigheter.

Vidare står det i 8 § i bibliotekslagen

Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

5.3.2 Målsättning

Under perioden 2023-2026 ska Sorsele bibliotek, med stöd i barnkonventionen och bibliotekslagen, arbeta med att:

- stärka barns och ungas kunskaper om sina rättigheter
- stärka barns och ungas känsla av egenmakt och agens
- särskilt prioritera att bredda utbudet av litteratur som berör ämnen som är viktiga för barn och unga
- främja barns och ungas kreativitet och möjligheter till att delta i, uppleva och skapa kultur
- underhålla en modern och uppdaterad barnsamling
- uppmuntra barns och ungas delaktighet i utformandet av bestånd och verksamhet
- utveckla verksamhet som stärker barns och ungas medie- och informationskompetens

¹³ <https://barnkonventionen-utb.barnombudsmannen.se/oversikt/ansvar-for-genomforande/aktorer-och-ansvar>

- säkerställa att bibliotekslokalen är en trygg, tillgänglig och inkluderande plats för barn och unga

5.4 Biblioteksrummet

5.4.1 Bakgrund

Biblioteksrummet är en av grundstenarna i bibliotekets verksamhet och beskriver inte bara själva lokalerna som biblioteken nyttjar. Biblioteksrummet innefattar samlingar, studie- och läsplatser, aktiviteter, information, mötesplatser och den digitala miljön där biblioteket finns (exv. sociala medier och websida). Biblioteken är ett av samhällets få rum dit alla är välkomna utan motprestation eller betalning.

Bibliotekslagen fastslår att "folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov"¹⁴. Biblioteken ska särskilt säkerställa att de prioriterade grupperna enligt 4§ och 5§ utifrån sina behov och förutsättningar kan nyttja biblioteken.

Biblioteket i Sorsele är ett meröppet bibliotek som delar lokaler med SFI och Lärcentrum vilket innebär att låntagare och andra personer vistas i lokalen även när den inte är bemannad av bibliotekspersonal. Biblioteken i Ammarnäs och Gargnäs har i nuläget endast bemannade öppettider.

5.4.2 Målsättning

Under perioden 2023-2026 ska Sorsele bibliotek, med stöd i bibliotekslagen och andra relevanta dokument, arbeta med att

- biblioteksrummet ska vara en inkluderande plats där prioriterade grupper bjuds in, synliggörs och känner sig trygga
- biblioteksrummets utformning, arrangemang och bestånd ska vara tillgängliga och inkluderande
- biblioteksrummet ska präglas av särskild omsorg om prioriterade grupper och särskilt lyfta, främja och stärka dessa grupper
- biblioteksrummet ska stötta besökaren i sitt besök genom att vara tydligt, inbjudande och attraktivt
- inventera och förbättra biblioteksrummets tillgänglighet för alla och särskilt arbeta för att få bort stora funktionshinder i lokalen
- utveckla och synliggöra äppelhyllan, mångspråkshyllan, regnbågslitteratur och den samiska avdelningen
- stärka och underhålla personalens kompetens gällande hbtqia, minoritetskulturer och det samiska urfolket både i den interna och den externa verksamheten
- bibliotekets kommunikation präglas av en normkritisk och inkluderande blick gällande bildspråk i sociala medier och på hemsidan
- bibliotekets kommunikation är begriplig, lätt att läsa och tillgänglig för så många som möjligt

¹⁴ § 6 i Bibliotekslag (2013:801)

- vid skyltning, läsfrämjande och bokrekommendationer ständigt arbeta med att lyfta fram och synliggöra litteratur och medier som är relevant för olika grupper, samt särskilt lyfta och ge plats åt prioriterade grupper
- erbjuda verksamhet utanför bibliotekslokalerna för att möjliggöra fler personers tillgång till biblioteksrummet

6. Utvärdering och uppföljning

Biblioteket har under perioden 2023-2026 som målsättning att

- utveckla tydliga riktlinjer, väl förankrade i biblioteksplanen, för sina olika verksamheter – dessa riktlinjer ska kunna tjäna som stöd vid planering, genomförande och utvärdering av verksamheten
- årligen utvärdera sin verksamhet med utgångspunkt i de lokala målsättningar som uttrycks i denna biblioteksplan